

Introduction to the Monothematic Block: Philosophical Explorations in Slovakia and the Czech Republic in the Wake of 1989 as a Jointly Formed and Shared Destiny

Úvod k monotematickému bloku: Filozofické skúmania na Slovensku a v Čechách, určené rokom 1989 ako spoločne utváraným a zdieľaným osudom

V monotematickom bloku venujeme pozornosť metamorfózam slovenského a českého filozofického myslenia s dôrazom na dejiny filozofie 20. storočia a jeho presahmi do súčasnosti. Dominantné postavenie patrí roku 1989 ako osovej udalosti, ktorá predstavovala zásadnú zmenu. Tejto udalosti predchádzal stav myslenia, filozofických skúmaní, výkladov dejín filozofie. Prítomnosť roku 1989, túžby, potreby doby pred týmto rokom a účinky s vplyvom, ktorý pretrval do dnešných dní, predstavujú spoločne zdieľaný a spoločne utváraný osud. Sú spoločne zdieľanou a spoločne utváranou udalosťou, ktorá má nepochybný formatívny účinok.

Stať Rudolfa Dupkalu predstavuje prvý z príspevkov tohto monotematického bloku. Ponúka dôslednú reflexiu zásadných interpretačných tendencií a prístupov, ktoré boli aplikované v 20. storočí pri skúmaní dejín filozofie v slovenskom prostredí. Zaujíma sa o to, ako poznačila marxistická tradícia výklady dejín. Štúdiá kladie dôraz na mapovanie týchto tendencií pred udalosťami osovej udalosti tvorenej rokom 1989. Zaujíma sa tiež o zmeny, ktoré sa udiali po revolúcii tohto roku. Autor približuje svoje stanovisko, ako možno vnímať etablovanie plurality filozofických koncepcií, ako aj plurality interpretačných prístupov, v prostredí, ktoré dekády liplo na jedinom správnom a exkluzívnom prístupe ku skúmaniu dejín filozofie. Analýza odhaľuje niekoľko aspektov, ktoré prináša autor ako pamätník opisovaných tendencií a zmien, čo pridáva textu, v porovnaní s ostatnými štúdiami, osobitý autentický ráz. Zároveň autor prispieva svojím

textom k výraznému naštrbeniu simplifikujúcich a paušalizujúcich hodnotení doby pred rokom 1989, ktoré sa v našom prostredí udomácnili ako neblahý jav vlastnej intelektuálnej identity.

Štúdiu Lukáša Švaňu možno vnímať ako cizelujúce doplnenie rámcov pri-nášaných prvým príspevkom monotematického bloku. Svoju pozornosť sústredí na problém etiky a jej transformácií. V tomto ohľade je potrebné zdôrazniť snahu posúdiť povahu etiky sociálnych dôsledkov a jej vzťah s marxisticko-leninskou tradíciou pred rokom 1989. Cieľom je pre Švaňu skúmať, či možno nájsť prieniky s marxisticko-leninskou etikou, ktoré by umožnili chápať etiku sociálnych dôsledkov ako pokračovanie jej sekulárnych tendencií. Autor vstupuje do prostredia, ktoré so sebou nesie nemálo novej kontroverzie, čo je umocnené faktom, že hodnotí svojho učiteľa, stále filozoficky aktívneho Vasila Gluchmana. Švaňa si triezvo uvedomuje, že etika sociálnych dôsledkov sa formovala v odlišných spoločensko-politických podmienkach. Staví sa tak do neľahkej pozície, ktorú ale prekonáva poctivou prácou so zdrojmi a mimoriadne citlivým premýšľaním o väzbách, ktoré určovali formovanie etického myslenia aj etiky filozofického myslenia v našom priestore.

Peter Kyslan sa vo svojom príspevku zameriava na fenomén „súčasnosti ne-súčasného“. Postihuje ho ako fenomén, ontologicky spätý so slovenskými dejinami. Ten predstavuje hlavný problém skúmania. Kyslan na jednej strane tento fenomén tematizuje ako jav, ktorý je výsledkom dejinného vývoja, na strane druhej ho vníma a uchopuje ako zdroj pre ďalšie formovanie a utváranie historického diania. Autor prezentuje názor, že variácie uchopovania toho, čo vnímame ako historickú prítomnosť, bezprostredne vplyvajú na variácie foriem historického vedomia. Tak sa vytvárajú rôzne chápania identity a taktiež sa podpisujú na vnímaní vlastného historického sebauvedomenia. Ide o stav, ktorý je produktom minulých diferencií perspektív. Na podobe onoho stavu sa podieľajú aj faktory ako informačné deficity vlastné jednotlivým obdobiam či asymetrické skúsenosti aktérov doby. To všetko sa pre autora stáva predpokladom vzniku nových podôb „súčasnosti nesúčasného“.

Štúdia Jána Kalajtzidisa nadväzuje na existujúcu recepciu filozofických interpretácií a systematických charakteristík etiky Igora Kišša. Autor sa snaží vytvoriť diachrónnu mapu, ktorá na jednej strane pracuje so stabilnými kategóriami v uvažovaní Kišša, akými sú prirodzený zákon alebo rozlíšenie dvoch ríš, a spája ich, na strane druhej, s meniacou sa adresnosťou, argumentačným registrom a verejným dosahom jeho učenia. Autor vychádza z čítania Kiššových prác, publikovaných najmä v periodiku *Cirkevné listy*, z výberovej bibliografie a z nepublikovaných materiálov. Tu za osobitnú zmienku stojí práca autora s doposiaľ

nepublikovaným dielom *Svet je Boží*, ktoré získal J. Kalajtzidis z osobnej pozostalosti Igora Kišša. Analytickým kľúčom je pre autora štúdie porovnanie individuálnej a sociálnej etiky. Problematizuje prácu s prirodzeným právom a zaujíma sa o spôsob osobitého prekladu teologickej normy do občianskej reči, ktorá bola vlastná Kiššovi.

Aj štúdia Ondreja Marchevského kladie dôraz na osovú dobu, určenú udalosťami roku 1989. Podobne ako v prípade J. Kalajtzidisa, táto štúdia sa venuje vplyvnej osobnosti slovenskej filozofie, s markantným formatívnym vplyvom až do súčasnosti: Milanovi Zigovi. Štúdia sa snaží mapovať to, čo možno vnímať ako filozoficky stále v Zigovom odkaze. V odkaze, ktorý sa formoval v neistých dobách, v ktorých Zigo, podobne ako jeho súčasníci, čelil množstvu odborných, ale aj morálnych výziev. Autor si ako priestor skúmania týchto procesov vyberá bohatú filozofickú pozostalosť Milana Ziga v časopise *Filozofia*.

Komplex monotematického bloku dotvárajú aj správa z konferencie a knižná recenzia. Témy, postrehy a dojmy z konferencie *Filozofické pokolenia: ich formovanie, vplyv a odkaz v slovenskom a českom prostredí 20. storočia*, ktorá sa uskutočnila v máji uplynulého roka v Prešove, zachytáva správa Dmytra Tomakha. Monika Homulková v recenzii *Život s filozofiou* hodnotí zborník z rovnomennej konferencie, ktorý predstavuje súbor príspevkov venovaných k 80. narodeninám prof. Františka Mihinu, v súčasnosti emeritného profesora Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove. Knižná recenzia uzatvára obsah monotematického bloku.

Redakcii *Filozofie* patrí veľká vďaka všetkých autorov za prijatie návrhu na zostavenie tohto monotematického bloku. V mene autorov vyjadrujem nádej, že náš monotematický blok zaujme čitateľov a prispeje k ďalšiemu napredovaniu skúmaní formovania filozofického myslenia 20. storočia v našom prostredí.

Ondrej Marchevský
hostujúci editor